

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Sosnowieckie Centrum Edukacyjne EDUKATOR

Placówka akredytowana przez Śląskiego Kuratora Oświaty

Kompetencje etyczne nauczyciela

*Opracowanie i prowadzenie:
dr Bożena Kubiczek*

Autorka artykułu: „Nauczyciel jako etyczny wychowawca – przyczynek do empirycznego rozpoznania problemu” w publikacji „Dylematy etyczne w wychowaniu”. WSP Warszawa 2023.

Etyka a moralność

Etyka [gr. *tá ēthiká* ‘traktat o obyczajach’ < *éthos* ‘obyczaj’, ‘charakter’], termin użyty w IV w. p.n.e. przez Arystotelesa w tytule dzieła *Etyka nikomachejska* na oznaczenie opisowo-krytycznego studium tego, co dotyczy etosu jako ludzkiego charakteru, obyczaju, tj. utrwalonego sposobu zachowania się w środowisku życia, zamieszkania;

- **w sensie potocznym** — etyka to **ogół norm moralnych uznawanych w pewnym czasie przez jakąś zbiorowość społeczną jako punkt odniesienia dla oceny i regulacji postępowania** w celu integracji grupy wokół pewnych wartości, **synonim moralności**;
- **w sensie filozoficznym** — etyka to **nauka dotycząca moralności**, rozpatrywana odrębnie w aspektach: normatywnym jako nauka moralności (tzw. etyka normatywna lub etyka właściwa) oraz opisowo-wyjaśniającym jako nauka o moralności (tzw. etyka opisowa lub etologia).

Słownik języka polskiego PWN pod redakcją W.

Doroszewskiego definiuje „**moralność**” jako:

- „1) zespół ocen, norm i zasad określających zakres poglądów i zachowań uważanych za właściwe;
- 2) całość zachowań i postaw jednostki lub grupy, oceniany według jakiegoś społecznie funkcjonującego systemu ocen i norm moralnych”.

Ten sam słownik definiuje też pojęcie „**etyka**”, które **traktowane jest jako synonim słowa „moralność”**.

Zgodnie z nim etyka to:

- „1) ogół zasad i norm postępowania przyjętych w danej epoce i w danym środowisku;
- 2) nauka o moralności”

Encyklopedia PWN pojęcie „etyki” definiuje następująco:

„etyka w sensie potocznym **to ogół norm moralnych uznawanych w pewnym czasie przez jakąś zbiorowość społeczną jako punkt odniesienia dla oceny i regulacji postępowania w celu integracji grupy wokół pewnych wartości, synonim moralności**”.

Internetowy słownik wyrazów bliskoznacznych podaje łącznie 90 synonimów pojęcia „etyczny” podzielonych na 17 różnych grup znaczeniowych, a wśród nich takie, które można odnieść do zawodu nauczyciela: moralny, prawy, prostolinijny, przyzwoity, sprawiedliwy, szlachetny, uczciwy, fair, nieskorumpowany, wiarygodny, prawdomówny, nieprzekupny, nieposzlakowany, niewinny, cenzuralny, dystyngowany, grzeczny, dżentelmeński, kurtuazyjny, na miejscu, obyczajny, taktowny, układny, uprzejmy, niezakłamany, godny czci, godny szacunku, neutralny, nieuprzedzony, obiektywny, praworządny, rzetelny, nienaganny, skromny, salomonowy, godny naśladowania, humanitarny, zdrowy moralnie, solidny, godny, zgodny z regułami, honorowy, postępujący etycznie.

Słowniczek pojęciowy

Etyka a moralność

Etyka i moralność to dwa różne pojęcia. Moralnością nazywamy działania i stojące za nimi powody. Etyka zaś jest krytyczną analizą moralności. Celem rozważań nad etyką jest wskazanie sprzeczności między różnymi pozycjami moralnymi i znalezienie sposobów na zaradzenie im.

Etyka a etos

Podstawowa różnica między etyką a etosem polega na tym, że podczas gdy etos odnosi się do systemu zwyczajów, postaw i przekonań, etyka odnosi się do zestawu zasad moralnych.

Etyka a deontologia

Deontologia jest jednym z działów etyki (z gr. deon – obowiązek i logos – słowo, nauka), to nauka o powinnościach, teoria tego, co należy do etycznych obowiązków.

Etos pracy i deontologia zawodowa.

***„W żadnym zawodzie
człowiek nie ma tak
wielkiego znaczenia,
jak w zawodzie
nauczycielskim”***

W. Okoń

Ustawa – Karta Nauczyciela

Mając na względzie **doniosłą rolę oświaty i wychowania** w Rzeczypospolitej Polskiej, pragnąc dać wyraz **szczególnej randze społecznej zawodu nauczyciela** zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami, otwierając niniejszą ustawą drogę do dalszych uregulowań prawnych systemu edukacji narodowej, stanowi się, co następuje:

Art. 15. Przy nadawaniu stopnia nauczyciela mianowanego nauczyciel składa ślubowanie, potwierdzając je podpisem, według następującej roty:

„Ślubuję rzetelnie pełnić mą powinność nauczyciela wychowawcy i opiekuna młodzieży, dążyć do pełni rozwoju osobowości ucznia i własnej, kształcić i wychowywać młode pokolenie w duchu umiłowania Ojczyzny, tradycji narodowych, poszanowania Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.”

Ślubowanie może być złożone z dodaniem słów:
„Tak mi dopomóż Bóg.”.

**"Takie będą Rzeczypospolite,
jakie ich młodzieży chowanie."**

Cytat z aktu fundacyjnego Akademii Zamojskiej, 1600 r.

Oświata jest narzędziem w rękach polityki państwa i to od niej – w dużej mierze - zależy, jakie społeczeństwo zostanie ukształtowane.

**„(...) współczesny człowiek i całe społeczeństwa
przeżywają kryzys wychowania.**

**Coraz częściej mówi się o tym, że żyjemy w czasach
dehumanizacji, że dominują dziś wartości jedynie
pozorne, (...) a moralność jest negowana i
podważana”**

P. Ziółkowski, *Pedeutologia – zarys problematyki*. Wydawnictwo
Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki. Bydgoszcz 2016.

„Często słyszy się w mediach o sytuacjach niestosownych, czy wręcz wulgarnych zachowań uczniów wobec nauczycieli, braku respektowania jakichkolwiek zasad. Niestety coraz częściej słyszy się też o zachowaniach nauczycieli nie licujących z godnością zawodu nauczyciela”

P. Ziółkowski, Pedeutologia – zarys problematyki. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki. Bydgoszcz 2016.

Ustawa Karta Nauczyciela stawia przed nauczycielem wyraźnie określone zadania, z których go później rozlicza.

Za uchybienie któremukolwiek z nich, zgodnie z przepisami Karty, nauczyciel podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Odpowiedzialności dyscyplinarnej podlegają nauczyciele dopuszczający się:

* uchybienia godności zawodu, a więc takich zachowań, które niekoniecznie bywają związane z wykonywaniem obowiązków nauczyciela (nie zawsze można je zakwalifikować jako naruszenie obowiązków służbowych), lecz nie licują z dobrym imieniem zawodu.

* uchybienia obowiązkowi nauczyciela (art. 6 KN).

Rozdział 10 KN. Art.75

Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli

1. Nauczyciele podlegają **odpowiedzialności dyscyplinarnej za uchybieńia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom, o których mowa w art. 6 obowiązki nauczyciela.**
2. Za uchybieńia przeciwko porządkowi pracy, w rozumieniu art. 108 kary porządkowe Kodeksu pracy, wymierza się nauczycielom kary porządkowe zgodnie z Kodeksem pracy.
- 2a. Kar porządkowych, o których mowa w ust. 2, **nie wymierza się za popełńienie czynu naruszającego prawa i dobro dziecka.** O popełńieniu przez nauczyciela czynu naruszającego prawa i dobro dziecka dyrektor szkoły, a w przypadku popełńienia takiego czynu przez dyrektora szkoły – organ prowadzący szkołę, **zawiadamia rzecznika dyscyplinarnego,** o którym mowa w art. 83 rzecznik dyscyplinarny komisji dyscyplinarnej, **nie później niż w ciągu 14 dni roboczych od dnia powzięcia wiadomości o popełńieniu czynu.**

Karta Nauczyciela art. 6

Art. 6. Nauczyciel obowiązany jest:

- 1) rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;
- 2) wspierać każdego ucznia w jego rozwoju;
- 3) dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego;
- <3a) doskonalić się zawodowo, zgodnie z potrzebami szkoły;>
- 4) kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;
- 5) **dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich** zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Obowiązkowe kryterium oceny pracy nauczyciela

5) kształtowanie u uczniów szacunku do drugiego człowieka, świadomości posiadanych praw oraz postaw: obywatelskiej, patriotycznej i prospołecznej, **w tym przez własny przykład nauczyciela;**

Ministerstwo Edukacji Narodowej w odpowiedzi na interpretację poselską nr 34666 interpretuje uchybienie godności zawodu nauczyciela jako:

„Z pewnością zachowania sprzeczne z ogólnie przyjętym normami społecznymi (agresja, używanie wulgaryzmów), polegające na łamaniu przepisów prawa, zarówno przepisów karnych (fałszowanie dokumentów), jak i przepisów z zakresu prawa pracy (mobbing), należy uznać za zachowania naruszające godność każdego zawodu. Szczególnie takiego, który społecznie postrzegany jest jak zawód zaufania publicznego.”

Tadeusz Sławecki - podsekretarz stanu, a w latach 2012–2015 sekretarz stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej.

Obserwacja rzeczywistości oświatowej ostatnich kilku lat podpowiada kilka przykładów zachowań nauczycieli, będących przedmiotem prac komisji dyscyplinarnych, takich jak:

- stosowanie seksistowskich lub ksenofobicznych epitetów pod adresem uczniów innej narodowości lub płci, czy też ksenofobiczne wypowiedzi nauczyciela w mediach społecznościowych, któremu art. 6 Karty Nauczyciela nakazuje; „dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów”,

a także takich, które trudno „rozliczyć i osądzić” jak:

- postawa zewnątrzsterowności (wykonuję tylko te obowiązki, z których jestem rozliczany tj. skupiam się wyłącznie na przygotowaniu uczniów do egzaminów zewnętrznych bez dbałości o ich wszechstronny rozwój),
- postawa rytualizmu (podejmuję działania pozorne, udaję, że wykonuję to, czego się ode mnie oczekuje tj. skupiam się bardziej na tworzeniu dokumentów poświadczających działanie niż na samym działaniu).

Zachowania te są nie tylko nieetyczne, ale są jawnym naruszeniem obowiązujących przepisów oświatowych nasilając trudności nauczyciela w kontaktach ze współpracownikami, przełożonymi, uczniami i rodzicami wpływając negatywnie na postrzeganie zawodu nauczyciela oraz prestiżu szkoły.

Zasady etyczne wynikające z przepisów prawa w odniesieniu do ucznia

Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską, z poszanowaniem godności osobistej ucznia (art. 5 PO).

Ponadto, ma:

- dbać o utrzymanie możliwie najwyższego poziomu swej pracy,
- sumiennie wywiązywać się ze swoich zadań w procesie nauczania, wychowania i opieki,
- respektować prawa ucznia i dokładać starań, aby były one znane oraz właściwie chronione i realizowane w jego miejscu pracy,
- dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów,
- kształtować u uczniów szacunek do drugiego człowieka, świadomość posiadanych praw oraz postawy: obywatelską, patriotyczną i prospołeczną, w tym przez własny przykład nauczyciela,

Zasady etyczne wynikające z przepisów prawa w odniesieniu do pracy

- przestrzegać tajemnicy zawodowej obejmującej informacje o danych osobowych uczniów i osobistych sprawach dotyczących uczniów, jego rodziców i opiekunów prawnych,
- rzetelnie wykonywać pracę (uczciwie, sumiennie),
- wykazywać nietolerancję dyskryminacji ze względu na cechy prawnie chronione,
- dbać o poufność danych,
- dbać o dobrą atmosferę,
- szanować innych.

Zasady etyczne nauczyciela

Etykę zawodową nauczycieli tworzy nie tylko postawa szacunku i uznania dla wartości, norm i zasad, lecz także **umiejętność budowania zasadnych i odpowiedzialnych sądów moralnych w sytuacjach, jakie spotykają oni w swej praktyce zawodowej.**

Kompetencje te są ważne z co najmniej dwóch powodów.

Pierwszym z nich jest rola wychowawcy kształtującego określony system wartości swoich uczniów, który swoim przykładem i autorytetem wzmacniać ma podejmowane przez siebie działania wychowawcze.

Drugim z powodów jest codzienna konieczność rozstrzygania dylematów moralnych i etycznych.

Dylemat etyczny a dylemat moralny etyczne nauczyciela

Dylemat etyczny to sytuacja sprzecznych moralnych żądań, wymagających ustosunkowania się do nich i wyboru.

Podjmując działania zgodnie z jedną zasadą naruszamy drugą.

Dylemat moralny – sytuacja, kiedy podmiot ma wybór pomiędzy wieloma strategiami postępowania, z których każda ma konsekwencje moralne.

Dylemat etyczny

Pojawiający się w umyśle nauczyciela dylemat etyczny jest *de facto* sygnałem wrażliwości moralnej nauczyciela i jego gotowości rozstrzygnięcia go na korzyść uznanych standardów etycznych.

Jest elementem towarzyszącym pytaniu: Jak postępować, by pozostając w zgodzie z sumieniem, nie popadać w kolizję z porządkiem wartości i norm, regulującym obszar wspólnoty, której jest się członkiem. Jak daleko można się posunąć, aby nie było za daleko?

Dylemat etyczny przykłady

Oto kilka przykładów dylematów etycznych:

- Przypisywanie sobie zasług za cudzą pracę
- Plagiat
- Wpisanie na listę obecności szkolenia uczestnika nieobecnego
- Oferowanie klientowi gorszego produktu dla własnego zysku
- Wykorzystanie wiedzy wewnętrznej dla własnego zysku
- Sprawozdania jako przejaw rytualizmu
- Czy udzielać korepetycji własnemu uczniowi?
- Postawa konformizmu i rytualizmu
- Przymykanie oka na naganne zachowania dzieci osób wysoko postawionych/nauczycieli współmałżonków osób wysoko postawionych

Czym jest etos?

Etos (z gr. εθος zwyczaj lub ηθος usposobienie) – realizowany i obowiązujący w grupie społecznej, społeczności czy kategorii społecznej zbiór idealnych wzorów kulturowych (ideałów), jasno określonych. Dzięki zaangażowaniu w realizację tych wzorów zachowań uwidaczniają się wartości danej grupy oraz kształtuje się oraz odtwarza styl życia.

Ćwiczenie

Opracujcie normy, zasady wyznaczające kulturę Waszej organizacji.

Jakie wartości przyjmiecie za ich podstawę?

Zapraszamy do współpracy!

Sosnowieckie Centrum Edukacyjne „EDUKATOR”:

Internet: www.sceedukator.pl
E-mail: sce.edukator@gmail.com
Tel. **603 604 148 lub 661 427 440**

Nasze publikacje:

Kubiczek B. **Sztuka zarządzania. Od zarządzania opartego na władzy do zarządzania opartego na autorytecie.** SCE EDUKATOR Sosnowiec 2010.

Kubiczek B., **Jak nie zepsuć własnego dziecka (wnuka)?** SCE EDUKATOR Sosnowiec 2010.

Kubiczek B., „**Sztuka oceniania. Jak motywować uczniów do uczenia się?**” SCE EDUKATOR Sosnowiec 2010.

Kubiczek B., „**Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?**” NOWIK Opole 2009 (wydanie czwarte)

Kubiczek B., **Autonomia szkoły. Jak ją tworzyć? Jak z niej korzystać?** NOWIK Opole 2002.